Charles Briffa

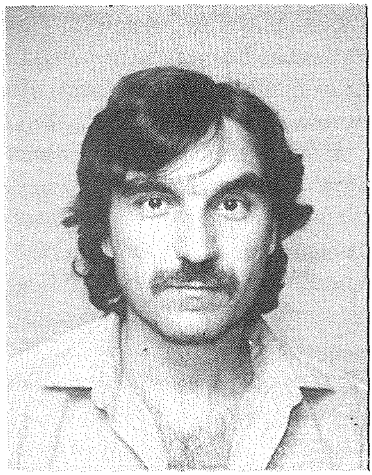

"Il-Ġerrejja u Jien" ta' Dun Karm: Nota Stilistika

L-analisi stilistika ta' kompożizzjoni letterarja trid tispjega kif il-forom tal-lingwa jitħaddmu, jintfehmu, jistgħu jiġu nterpretati u marbutin ma' stati, proċessi u għanijiet tal-kitba. Din hi ħidma ġenerali li tista' titfisser fil-qosor permezz tal-mistoqsija: x'ifisser dan l-element lingwistiku f'dan it-test? U din il-mistoqsija ma nistgħux inwiġbuha mill-ewwel għax trid tinqasam f'sett ta' mistoqsijiet aktar bażiċi. Studju bħal dan joħroġ l-impressjonijiet ġenerali. Il-fatt li nagħarfu, pereżempju, li f'Dun Karm hemm sens qawwi ta' tradizzjoni lingwistiko-kulturali jenfasiżża l-fatt li huma l-konsiderazzjonijiet strutturali li jsawru l-bażi ta' dik l-impressjoni.

L-istħarriġ stilistiku juri kif stil ta' kittieb jista' jkun konness mal-preferenza ta' xi binjiet grammatikali jew elementi lingwistiċi oħra. Jekk nieħdu l-poeżiji ta' Dun Karm insibuhom mimlijin b'riferenzi kuntestwali – li minnhom joħroġ dak is-sens lingwistiko-kulturali li semmejna – jiġifieri jużaw biċċiet minn lingwa li toqgħod biss

f'sitwazzjonijiet speiċifiċi. Dan hu l-kuntest sitwazzjonali tal-lingwa għaliex il-lingwa tieħu l-ħajja biss meta tiffunzjona f'ambjent. Qatt m'hi iżolata, dejjem hemm sfond ta' persuni, azzjonijiet u ġrajjiet li minnhom toħroġ it-tifsira sħiħa tal-lingwa.

Poeżija li nistgħu neżaminaw minn dan l-aspett hija "Il-Ġerrejja u Jien", mgħobbija bil-lingwaġġ ta' l-ibburdjar u b'termini komplimentarji li jsawru l-isfond tal-baħar u r-riħ. Mill-aspett stilistiku l-aktar fattur interessanti ta' din il-poeżija huwa l-lingwaġġ marittmu li l-poeta juża fil-metafora tiegħu tal-ħajja bħala dgħajsa. Naraw l-elementi kif jitqassmu fil-poeżija:

i. SFOND TAL-BAĦAR u R-RIĦ – "tvenvin tal-fewġa"; "ħammret fuq il-baħar . . . taż-żerniq id-dija"; "mewġa"; "bejn ikħal u ikħal"; "ħalel . . . irwiefen"; "t-taqliba/tal-baħar abjad siktet".

ii. LINGWAĠĠ TA' L-IBBURDJAR – "tifrex il-qlugħ għal-majjistral"; "ir-rażan tat-tmun"; "għal xejret ir-riħ"; "tmil fuq ġenbek, u ċċafċaf"; "fil-qala/bla qlugħ titbandal fuq il-mewġ lubien"; "frixt il-qlugħ"; "Qbadt it-tmun"; "fuq il-mewġ"; "qtajt 'il barra"; "timla l-qlugħ".

Permezz tal-kuntest sitwazzjonali Dun Karm jagħraf il-bniedem soċjali, u f'din il-poeżija partikulari nsibu l-bniedem soċjali fit-taqbida mal-ħajja. Il-lingwa sitwazzjonali li juża hawnhekk turi kif l-individwu u l-ambjent uman jirreaġixxu għal xuxlin, għaliex ma jistax ikun hemm il-bniedem soċjali mingħajr il-lingwa, u anqas il-lingwa mingħajr il-bniedem soċjali. Din il-lingwa sitwazzjonali hija mbagħad imdaħħla f'paralleliżmu figurattiv ħalli titnissel il-metafora.[1]

It-tieni fattur interessanti għall-istilistika huwa l-grad ta' devjazzjoni li fiha l-poeżija. L-għarfien tal-forom devjanti jifforma element essenzjali fir-reazzjoni tagħna għall-poeżija. Però, għalkemm nagħarfu l-forom bħala devjanti, kultant jista' jagħti l-każ li ma jinħassux devjanti fil-kuntest tal-poeżija. Fit-tielet strofa nsibu "u ssieħeb leħnek mat-tvenvin tal-fewġa", fejn parti mil-binja tal-qiegħ tista' tkun ekwivalenti għal dik tas-sentenza *id-dgħajsa għandha leħen*. Fis-sitt strofa Dun Karm jikteb "jisirqek il-lejl" li fil-binja tal-qiegħ tiġi ekwivalenti f'dan il-kuntest għal *il-lejl jisraq id-dgħajsa*. Dawn huma semi-sentenzi għaliex jiksru r-regola selezzjonali li tispeċifika li l-verbi

1. Din il-metafora hija mfissra f'*Mekkaniżmi Metaforiċi f'Dun Karm* ta' O. Friggieri (Università ta' Malta, 1978) pp. 29 – 31.

"għandha" (fil-kuntest ta' "għandha leħen") u "jisraq" jitolbu suġġett animat – il-ksur hawnhekk, u f'partijiet oħra tal-poeżija, huwa li dawn il-verbi qegħdin jieħdu suġġett inanimat. Fi kliem ieħor, il-poeżija għandha sentenzi li fihom nomi inanimati fejn normalment tistenna li ssib nomi animati. Dawn l-irregolaritajiet huma regolari fil-kuntest sħiħ tal-poeżija. Huma fatti lingwistiċi li jikxfu l-inkwiet tal-ħajja li l-bniedem soċjali jrid iġarrab fil-"ġlieda mal-ħalel u mar-rwiefen", u juru l-qerda ta' ordni naturali jew il-paċi ta' moħħu – dehra mqanqla mid-dgħajsa f'baħar kalm. Dan it-tfixkil joħroġ mid-dehra tad-dgħajsa f'baħar imqalleb.

Biex nippreżentaw dawn il-fatti jeħtieġ li nsemmu l-istrutturi fil-poeżija li huma devjanti, u f'kull każ nuru liema regoli nkisru. Mod ieħor huwa li nsawru grammatika apposta għall-poeżija li biha infiehmu regoli li jistgħu jiġġeneraw dawn l-istrutturi. Pereżempju, infiehmu li nomi inanimati jistgħu jieħdu karatterstiċi ta' nomi animati – din ir-regola hija kontribut sinjifikanti fit-tiswir tal-metafora. Dan it-tieni mod jissuġġerixxi ipotesi interessanti dwar dak li x'uħud mill-poeti jippruvaw jagħmlu – u forsi wkoll permezz ta' dan il-mod nagħarfu kemxejn xi differenzi bejn poeżija u proża. L-idea li poeta bħal Dun Karm iġegħelna nibnu grammatika għall-poeżija turi li l-poeta ħalaq (u hawn tidher il-kreattività lingwistika tiegħu) djalett ġdid u x-xogħol tal-qarrej huwa li jitgħallem dak id-djalett il-ġdid.

Permezz ta' din il-grammtika l-ġdida l-forom devjanti ma jibqgħux bla sens. Jistgħu jintfehmu aħjar. U meta niffurmaw ir-regoli li jiġġeneraw dawn l-istrutturi nkunu qegħdin noffru interpretazzjoni għalihom. Din il-grammatika l-ġdida trid tissodisfa l-kondizzjonijiet ta' kontro-grammatika. Għalkemm tiġbor fiha regoli li m'humiex tal-Malti standardizzat, dawn ir-regoli jridu jkunu konnessi mar-regoli stabbiliti. Meta Dun Karm jagħmel kostruzzjonijiet bħal:

iii. FOROM DEVJANTI – " u ż-żiffa ta' filgħodu/qajmet is-siġar"; id-dgħajsa "tifrex il-qlugħ" u "xejn ma taħseb"; "u t-tmun iwieġeb"; "iż-żiffa raqdet".

insibuhom devjanti jew irregolari. Ir-regola l-ġdida li testendi l-karatteristiċi tan-nomi inanimati tapplika hawnhekk ukoll u wieħed jista' jgħid li "żiffa", "dgħajsa" u "tmun" jikkostitwixxu sotto-kategorija speċjali ta' nomi fid-djalett tal-poeżija. F'moħħna, però, jkun hemm li dik ir-regola li turi d-distribuzzjoni tagħhom hija relatata ma' dik ir-regola li turi d-distribuzzjoni ta' nomi bħal "raġel" u "mara" fil-Malti Standardizzat. Huwa l-paralleliżmu li jurina kif

nifhmu dawn is-sentenzi, u għalhekk meta nagħżlu l-grammatika nkunu qegħdin noqorbu lejn l-interpretazzjoni tal-poeżija.[2]

Fid-diskussjoni ta' din il-grammatika l-aktar li jinteressawna huma l-binjiet tal-qiegħ. Dan huwa importanti għal dak li qiegħed jipprova jagħmel il-poeta, għaliex l-istruttura tal-qiegħ tiddetermina t-tifsira tas-sentenza tal-wiċċ. Bil-ħolqien ta' grammatika ġdida Dun Karm qiegħed igħid mhux biss dak li jista' jingħad fil-Malti Standardizzat, imma wkoll dak li ma jistax jingħad fil-Malti Standardizzat – għalkemm jista' jintfehem sew minn kull min jifhem il-Malti Standardizzat.

It-tielet fattur interessanti fil-poeżija huwa l-element irrazzjonali li jidher fihom xi frażijiet u sentenzi bħal:

iv. ELEMENT IRRAZZJONALI – "fuq il-mewġ ta' żmieni"; "qbadt it-tmun tar-rieda"; "ħaddru t-tamiet fil-ġonna ta' żgħużiti"; "ix-xemx tal-Ħajja ħammret fuq tfuliti"; "jisirqek il-lejl minn ħbub għajnejja"; "u jkun sultan is-skiet'.

Dawn huma effetti lingwistiċi li jinvolvu xi ħaġa stramba fit-tifsira tal-għarfien ta' xi element. Din ix-xorta ta' kitba li litteralment tidher bla sens tagħtina ħafna mil-lingwa figurattiva tagħna. Il-verità metaforika tiddependi mill-qabża li l-immaġinazzjoni trid tagħmel biex tagħti sens lil dak li jidher assurd.[3] F'dawn l-eżempji tidher ħafna l-perifrasi li Dun Karm iħaddem mhux biss għall-konvenjenza metrika u l-varjetà eleganti biex jaħrab mill-monotonija, imma għaliex irid jelabora fuq kunċett li tematikament huwa importanti. "It-tmun tar-rieda", pereżempju, tixħet l-enfasi fuq l-awtokontroll tal-bniedem soċjali u b'hekk titfa' aktar fil-fond it-tifsira emottiva u simbolika tal-kunċett. Ix-xejriet tal-perifrasi kif imħaddma hawn jagħtu dinjità lill-espressjoni tal-ħsieb, u billi n-natura tal-perifrasi poetika hija deskrizzjoni figurattiva tagħti apprezzament immaġinattiv ogħla ta' l-oġġett deskritt. Ma nistgħux nonqsu li naraw kemm titlef il-poeżija kieku kellna nibdlu "fuq il-mewġ ta' żmieni" bil-kliem "fl-inkwiet ta' ħajti."

Din il-frażi tiġbor it-tliet elementi fiha:

a. lingwaġġ sitwazzjonali – "fuq il-mewġ" li hu element ta' l-ibburdjar;
b. grammatika devjanti – "il-mewġ ta' żmieni" minflok "tal-

2. "Generative Grammar and Stylistic Analysis" ta' J. P. Thorne fi *New Horizons in Linguistics* ed. J. Lyons (Penguin, 1970) p. 195.
3. *Literature and the Irrational* ta' W. Shumaker (Englewood Cliffs, N.J., 1960).

baħar'', element astratt minflok konkret;

ċ. element irrazzjonali – iż-żmien m'huwiex baħar.

Il-poeta jrid joħloq stat fejn ir-relazzjoni bejn realtà u immaġinazzjoni tinqaleb: jiġifieri, il-mistħajjel isir aktar reali mir-reali. Din hija l-attwalità misterjuża ta' l-esperjenza metaforika ta' Dun Karm. It-twaħħid ta' dawn l-elementi jixhed kemm il-kitba poetika hija funzjoni kumplessa ta' diversi kompetenzi: kompetenza loġika, kompetenza organizzattiva/artistika u kompetenza lingwistika. Ir-riżultat juri sekwenza loġika u tifsil ta' ħsieb b'tali mod li jħalli l-qawwa meħtieġa fuq il-qarrej. It-kitba tikkomunika effettivament il-ħsieb ġo forma adegwata, u tuża strateġiji lingwistiċi u organizzattivi neċessarji biex tilħaq l-għan predeterminat.[4] Dan il-proċess huwa l-ideal li Dun Karm laħaq.

4. ''The Structure of a Technical Text and its Pedagogical Implications'' ta' S. J. Singh u T. Chacko f'*Forum: A Journal for the Teacher of English outside the United States* (Vol. XXIV No. 3, July 1986) p. 25.